

DOI: 10.33270/05257004.6
УДК 343.54

АЛЕКСІЙЧУК Олександр*

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0507-8943>

Домагання дітей для сексуальних цілей як об'єкт кримінально-правового регулювання та криміналістичного дослідження

Анотація. У статті досліджено кримінальну відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей відповідно до ст. 156-1 Кримінального кодексу України. Здійснено детальний аналіз правової природи цього кримінального правопорушення, його об'єктивних і суб'єктивних ознак, а також проблемних питань кваліфікації. Увагу зосереджено на використанні інформаційно-телекомунікаційних технологій як способу вчинення цього кримінального правопорушення, що своєю чергою зумовлює необхідність удосконалення механізмів протидії онлайн-грумінгу. Аргументовано важливість розвитку нових правових підходів, що враховують специфіку цифрового середовища, яке сприяє анонімності та глобальній доступності правопорушників, що створює серйозні виклики для національних правових систем. У статті також розглянуто міжнародний досвід криміналізації схожих діянь, зокрема проаналізовано норми та практики деяких європейських країн, що надають важливі орієнтири для вдосконалення національного законодавства. На основі здійсненого аналізу сформульовано пропозиції з удосконалення кримінального законодавства та правозастосовної практики, що передбачають необхідність створення чітких правових механізмів, які надади б можливість оперативно реагувати на випадки онлайн-грумінгу й інших форм сексуальних домагань через інформаційно-комунікаційні технології, а також рекомендації щодо підвищення кваліфікації правоохоронців і суддів для ефективнішого розслідування та розгляду таких проваджень. Висновки статті мають на меті оптимізацію правових механізмів у сфері кримінально-правової охорони прав дітей, що передбачає вдосконалення наявних норм кримінального законодавства. Важливим є розвиток механізмів, що дають змогу швидше виявляти та кваліфікувати кримінальні правопорушення, пов'язані з онлайн-грумінгом, а також запровадження жорсткіших покарань за використання інтернету для сексуальних домагань дітей. Аргументовано необхідність упровадження комплексних заходів, що поєднують правову, технічну та соціальну складові для ефективнішої протидії цьому кримінальному правопорушенню.

Ключові слова: дії сексуального характеру; розпусні дії; пропозиція зустрічі; домагання дитини; дитяча порнографія; грумінг; кібергрумінг.

Історія статті:

Отримано: 27.08.2025

Переглянуто: 25.09.2025

Прийнято: 22.10.2025

Рекомендоване посилання:

Алексійчук О. Домагання дітей для сексуальних цілей як об'єкт кримінально-правового регулювання та криміналістичного дослідження. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 4 (70). С. 61–70. DOI: 10.33270/05257004.6

*Відповідальний автор

Вступ

Сучасне суспільство постає перед новими формами загроз безпеці дітей, серед яких – і домагання для сексуальних цілей, зокрема із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що набуває особливої актуальності. Розвиток цифрових платформ, соціальних мереж і месенджерів значно ускладнив традиційні механізми захисту неповнолітніх, відкривши широкі можливості для встановлення довірливих контактів із дітьми та їх подальшої сексуальної експлуатації. У міжнародній практиці це явище отримало назву «grooming», його розглядають як системну поведінку дорослого, спрямовану на підготовку дитини до сексуальних дій.

Україна, приєднавшись до міжнародних конвенцій, зокрема Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та насильства, поступово адаптує національне кримінальне законодавство до сучасних викликів цифрової ери¹. Законодавчі нововведення 2021 року, зокрема ст. 156-1 і 301-1 Кримінального кодексу України, створюють правову основу для протидії як класичним, так й онлайн-формам сексуальної експлуатації дітей, закріплюючи відповідальність за підготовчі дії, втягнення у створення дитячої порнографії, секстинг і сексторшен.

Вивчення цього феномену потребує комплексного підходу, який поєднує кримінально-правовий, криміналістичний, психологічний та цифровий аналіз. Такий підхід надає можливість не лише визначити об'єктивні ознаки кримінального правопорушення та методи його вчинення, а й з'ясувати соціально-психологічні характеристики правопорушників, а також особливості цифрового середовища, у якому відбувається сексуальна експлуатація дітей. Це створює передумови для формування ефективної системи превентивних і репресивних заходів, спрямованих на захист неповнолітніх у сучасних умовах.

Матеріали та методи

Методологічною основою дослідження є комплекс взаємопов'язаних загальнонаукових, спеціально-правових і міждисциплінарних підходів, які забезпечили системність та доказовість у вивченні кримінально-правових і криміналістичних засад протидії домаганням дітей для сексуальних цілей, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Емпіричну базу становлять положення Кримінального кодексу України, зокрема ст. 156-1 і 301-1, а також зміни, внесені Законом № 1256-IX від 17 березня 2021 року. Використано норми

міжнародного права, насамперед Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротської конвенції, 2007), а також рекомендації ООН та Європолу щодо протидії кіберзлочинам сексуального характеру. До аналізу залучено офіційні матеріали Верховного Суду України, зокрема постанову Пленуму від 30 серпня 2008 року № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», а також аналітичні звіти кіберполіції, UNICEF, INTERPOL та міжнародних правозахисних організацій.

Наукову основу дослідження сформуvalи публікації українських і зарубіжних учених (Kukovets, 2021; Symonenko, 2022; Senko, 2022a; Orlova, & Tapdyhova, 2022; Yatsyk, 2024 та ін.), у яких відображено сучасні тенденції розвитку правового регулювання та криміналістичних підходів до розслідування сексуальних злочинів проти дітей у цифровому середовищі.

Для забезпечення об'єктивності висновків застосовано діалектичний метод – для висвітлення закономірностей розвитку кримінального законодавства у сфері захисту дітей від сексуальної експлуатації; порівняльно-правовий – для зіставлення підходів України, Німеччини, Великої Британії та США щодо криміналізації кібергрумінгу; системно-структурний – для визначення місця ст. 156-1 і 301-1 КК у системі кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості; догматичний метод – для уточнення змісту таких понять, як «домагання дитини для сексуальних цілей», «дії сексуального характеру», «кібергрумінг», «секстинг» і «сексторшен».

Застосування кримінологічного та психологічного аналізу дало змогу виявити типові соціально-поведінкові характеристики осіб, які вчиняють домагання дітей, а контент-аналіз міжнародних документів і судової практики забезпечив можливість систематизувати доказову базу й типові слідові картини таких кримінальних правопорушень. Використання методу узагальнення та інтерпретації практики сприяло виявленню прогалин у правозастосуванні та формуванню практичних рекомендацій з удосконалення слідчої діяльності.

Наукова новизна дослідження полягає в поєднанні кримінально-правового, криміналістичного, психологічного та цифрового підходів до аналізу феномену домагань дітей для сексуальних цілей. Такий комплексний підхід дав змогу не лише визначити зміст відповідних кримінально-правових заборон, а й окреслити механізм формування доказів у справах цієї категорії, що забезпечує глибину та практичну значущість проведеного дослідження.

¹ Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : Закон України від 20 черв. 2012 р. № 4988-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text

Результати й обговорення

Домагання дітей для сексуальних цілей, зокрема через використання інформаційних технологій, є однією з найнебезпечніших форм сексуальної експлуатації малолітніх. Це явище набуло особливої актуальності з розвитком соціальних мереж, месенджерів та інших платформ електронної комунікації. У міжнародній практиці для визначення такого кримінального правопорушення використовують термін *grooming*, який охоплює дії, спрямовані на встановлення довіри з дитиною з метою подальшої сексуальної експлуатації.

Україна як учасниця міжнародних договорів, зокрема Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, поступово адаптує своє кримінальне законодавство до сучасних викликів у цій сфері. 17 березня 2021 року набув чинності Закон України № 1256-IX, спрямований на реалізацію положень Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуального насильства та експлуатації. У цьому Законі імplementовано положення матеріального права, що містяться в Лансаротській конвенції 2007 року, до Кримінального кодексу України.

Закон має на меті посилити кримінально-правовий захист дітей від сексуальної експлуатації та насильства відповідно до міжнародних стандартів. Він вносить суттєві зміни до Кримінального кодексу України, встановлюючи суворіші санкції за правопорушення сексуального характеру щодо неповнолітніх і впроваджуючи нові правові механізми протидії.

Одним із ключових нововведень є зміна порядку обчислення строків давності для кримінальних правопорушень, передбачених ст. 151-2, 156-1, 301-1 та 303 КК, якщо вони були вчинені щодо малолітньої чи неповнолітньої особи. Тепер перебіг строку давності починається не з моменту вчинення кримінального правопорушення, а з дня, коли потерпіла особа досягає повноліття або, якщо вона померла раніше, з дня, коли вона мала б його досягти¹. Це положення усуває можливість уникнення відповідальності через закінчення строків давності та сприяє справедливому правосуддю, оскільки чимало потерпілих дітей не можуть одразу повідомити про кримінальне правопорушення.

Значним зрушенням є криміналізація так званого грумінгу – домагання дитини для сексуальних цілей (ст. 156-1 КК). Відповідно до ч. 1 ст. 156-1 КК, встановлюється кримінальна відповідальність за пропозицію зустрічі, зроблену повнолітньою особою, зокрема з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або

технологій, особі, яка не досягла віку 16-ти років, з метою вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій, у разі якщо після такої пропозиції було вчинено принаймні одну дію, спрямовану на організацію такої зустрічі².

Окремо слід зазначити, що сприятливим фактором збільшення кількості випадків домагання дітей для сексуальних цілей став перехід правопорушників на використання онлайн-середовища для вчинення суспільно небезпечних дій. Передусім ця ситуація загострилася в період пандемії COVID-19, оскільки використання онлайн-платформ для дистанційного навчання, подовження часу, проведеного в режимі онлайн, й активне користування соціальними мережами, чатами підвищили ризик потрапляння дітей у випадки сексуальної експлуатації та насильства (Kukovets, 2021).

Усі форми сексуального домагання мають спільну мету – підривати гідність дитини, порушувати її права та свободи, а також завдавати серйозних психічних і фізичних наслідків. Важливою проблемою є недостатня обізнаність суспільства й дітей щодо можливих форм домагання та відповідальності за них, а також відсутність ефективних методів протидії на законодавчому рівні.

Для всебічного висвітлення змісту дій сексуального характеру або розпусних дій необхідно звернутися до нормативно-правових актів та судової практики. Зокрема, ключове значення має постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 серпня 2008 року № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевих свободи та статевих недоторканості особи», де зазначено, що розпусні дії обов'язково повинні мати сексуальний характер і можуть виявлятися у двох основних формах: фізичних дій або інтелектуального розбещення³.

Розпусні дії спрямовані на задоволення статевої пристрасті винної особи або на збудження статевого інстинкту в неповнолітньої особи. До фізичних розпусних дій належать будь-які форми фізичного контакту, спрямовані на сексуальне задоволення винної особи або на збудження статевого інстинкту в дитини. Це можуть бути торкання інтимних частин тіла, примушування до таких дій щодо інших осіб, примус до поцілунків, обіймів, оголення тіла або участі в еротичних чи сексуальних діях, демонстрація винною особою своїх статевих органів або примушування дитини до оголення (Symonenko, 2022).

² Там само.

³ Про судову практику у справах про злочини проти статевих свободи та статевих недоторканості особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 2008 р. № 5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08>

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Інтелектуальне розбещення передбачає вплив на психіку дитини шляхом ознайомлення її з порнографічними чи еротичними матеріалами або примушування до участі в таких ситуаціях¹. Це може виявлятися в таких формах, як демонстрація дитині порнографічних фільмів, зображень чи інших матеріалів сексуального характеру; втягнення неповнолітньої особи в розмови на сексуальні теми з описами статевих актів або провокаційними запитаннями; використання дитини для створення фото- й відеоматеріалів порнографічного характеру або підбурювання її до зйомки таких матеріалів самостійно (Symonenko, 2022).

Основною метою розпусних дій є задоволення статевої пристрасті винної особи або збудження в дитини статевого інстинкту, що створює серйозну загрозу її моральному, психологічному та сексуальному розвитку. Такі дії можуть спричинити довготривалі негативні наслідки для психоемоційного стану дитини, формування її сексуальної поведінки та загального світосприйняття.

Наявність значного розриву в часі між пропозицією зустрічі та розпусними діями охоплює переростання одного кримінально протиправного діяння в інше, тобто вчинене діяння потрібно кваліфікувати за сукупністю відповідних кримінальних правопорушень (Symonenko, 2022).

З огляду на високий рівень суспільної небезпечності таких дій, кримінальне законодавство передбачає суворе покарання. Важливим аспектом є не лише притягнення винних осіб до відповідальності, а й запобігання таким правопорушенням шляхом профілактичних заходів, підвищення рівня цифрової грамотності дітей та посилення контролю за інтернет-простором для виявлення потенційних загроз.

Тому важливим зрушенням стало запровадження кримінальної відповідальності за кібергрумінг. Кібергрумінг (*cyber grooming*) – це умисне встановлення довірливих відносин з неповнолітньою особою в мережі Інтернет з метою сексуальної експлуатації, включно з утягненням у виготовлення дитячої порнографії або примусом до сексуальних дій. Особливість цього явища полягає у використанні інформаційно-комунікаційних технологій.

Доречно проаналізувати досвід зарубіжних країн у протидії кібергрумінгу з метою можливого вдосконалення або оновлення національного законодавства. Так, у кримінальному кодексі Німеччини визначено положення, яке передбачає, що особа, яка впливає на дитину за допомогою інформаційно-комунікаційних техно-

логій, щоб змусити вчинити сексуальні дії в присутності себе чи третьої особи, або щоб сама особа чи третя особа вчинили сексуальні дії щодо дитини, або впливає на дитину, демонструючи порнографічні зображення, відтворюючи порнографічні аудіозаписи, роблячи порнографічний вміст доступним за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій або порнографічного мовлення, карається позбавленням волі на строк від 3 місяців до 5 років (Senko, 2022b). Відповідно до Статуту Флориди, умисно намагатися спокушати або спонукати дитину до сексуальної поведінки за допомогою інтернет-мережі чи комп'ютера, смартфона, планшета чи будь-чого іншого, що надає можливість надсилати повідомлення, карається до 5 років позбавлення волі та штрафом у розмірі 5000 доларів США². У Законі про сексуальні злочини 2003 року Великої Британії закріплено, що кримінальним правопорушенням визнано будь-які дії особи, що досягла віку 18 років, які мають мотив отримання сексуального задоволення з особою, молодшою ніж 16 років³.

Згідно з ч. 2 ст. 156-1 КК України, кримінальну відповідальність передбачено за пропозицію зустрічі, зроблену повнолітньою особою неповнолітній особі, зокрема з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій, якщо така пропозиція має на меті втягнення неповнолітнього у виготовлення дитячої порнографії⁴. Важливим аспектом є те, що кримінальне правопорушення вважають закінченим не лише у випадку, коли зустріч фактично відбулася, а вже з моменту вчинення принаймні однієї дії, спрямованої на її організацію. Це положення засвідчує превентивний характер кримінально-правового захисту дітей, що дає змогу запобігати сексуальній експлуатації ще на етапі підготовки до вчинення кримінального правопорушення.

Актуальним цей підхід стає передусім у контексті сучасних форм сексуальної експлуатації в інтернеті. Секстинг визначають як обмін власними фото-, відео- й текстовими матеріалами інтимного характеру із застосуванням сучасних засобів зв'язку: мобільних телефонів, електронної пошти, соціальних мереж. Результатом секстингу може стати погроза чи шантаж (сексторшен) – налагодження довірливих стосунків із дитиною в інтернеті з метою отримання приватних матеріалів для шантажування та вимагання додаткових

¹ Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 трав. 2008 р. № 5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-08>

² Solicitation for Sexual Conduct with a Child over a Computer. Florida Statute. URL: <https://www.rpfoley.com/solicitation-for-sexualconduct-with-a-child-over-a-computer-flo.html>

³ Sexual Offences Act 2003. The Official Home of UK Legislation. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>

⁴ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

матеріалів або грошей. Онлайн-грумінг своєю чергою полягає в побудові дорослим або групою дорослих довірливих стосунків з дитиною (підлітком) з метою сексуального насильства онлайн або в реальному житті. Нерідко предметом секстингу й сексторшену стає дитяча порнографія, а вчинення дій сексуального характеру з дитиною є прямим наслідком онлайн-грумінгу (Коріова, 2021).

Отже, законодавче закріплення відповідальності за пропозицію зустрічі, а також криміналізація дій, пов'язаних з онлайн-грумінгом, секстингом і сексторшеном, створює комплексну систему захисту неповнолітніх, поєднуючи превентивні та репресивні механізми протидії сексуальній експлуатації дітей. Особливу загрозу становить використання цифрових технологій, оскільки інтернет-простір надає правопорушникам широкий арсенал засобів для психологічного впливу, маніпуляцій та втягнення дітей у протиправну діяльність. У цьому контексті кібергрумінг є ключовим механізмом встановлення довірливого контакту з дитиною, що слугує підґрунтям для подальшого здійснення сексуальної експлуатації, включно з обміном інтимними матеріалами (секстингом) та їх використанням для шантажу чи вимагання (сексторшеном) (Коріова, 2021). Такий підхід надає можливість комплексно реагувати на ризики цифрової сексуальної експлуатації, поєднуючи профілактичні заходи з кримінально-правовим захистом.

Частина 3 ст. 156-1 КК передбачає посилену кримінальну відповідальність за дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони були вчинені повторно, за попередньою змовою групою осіб або щодо малолітньої особи¹.

Водночас, слушно зазначають А. С. Литвин, А. В. Бугрик і М. П. Дубіна (2022), доцільно було б доповнити цю норму ще однією кваліфікуючою ознакою – «вчинення дій членом сім'ї чи близьким родичем, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання або піклування про потерпілого» (Lytvyn, Buhryk, & Dubina, 2022). Такий підхід дасть змогу комплексно враховувати соціальну роль і правове становище суб'єкта кримінального правопорушення, а також специфіку його взаємин із потерпілим, що об'єктивно посилює суспільну небезпечність. Видається доцільним виокремити цю ознаку як четверту частину статті, передбачивши покарання, яке унеможливило б подальшу діяльність особи у сферах, що передбачають тісний контакт із дітьми. Це сприятиме зменшенню ризику повторності кримінальних правопорушень і позитивно впливатиме на ефективність протидії кримінальним правопорушенням проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей. Водночас у тексті закону таку кваліфікуючу

ознаку доцільно формулювати в однині, щоб уникнути хибного тлумачення та необґрунтованої вимоги співучасті кількох осіб (Tyshchenko, 2024).

Доречно також розглянути психологічний портрет таких правопорушників, який нерідко передбачає девіантні сексуальні уподобання, серед яких найпоширенішою є педофілія. Такі особи можуть цілеспрямовано обирати професії або заняття, що забезпечують постійний доступ до дітей, – педагогічну, спортивну, виховну чи медичну діяльність. Це створює небезпечну ситуацію, коли протиправна поведінка поєднується з авторитетом дорослого, який має довіру суспільства (Orlova, & Tapdyhova, 2022).

Слід також акцентувати на конспіративності дій таких осіб. Вони майстерно приховують сліди своєї протиправної діяльності, використовуючи шифровані канали зв'язку, створюючи одноразові акаунти, регулярно видаляють цифрові сліди, а іноді вдаються до психологічного тиску на потерпілих, щоб ті не повідомляли про кримінальне правопорушення. Саме тому розслідування таких правопорушень потребує високого рівня технічної підготовки й міжвідомчої співпраці з кіберполіцією та психологами. Визначальною рисою є наявність постійного або періодичного доступу до дітей, який забезпечують через професійну діяльність, соціальні зв'язки або участь у віртуальних дитячих спільнотах (Orlova, & Tapdyhova, 2022). Така можливість контакту створює умови для систематичного зловживання довірою дитини, що є суттєвим чинником у розвитку повторної протиправної поведінки.

Отже, узагальнений кримінологічний портрет особи, яка вчиняє домагання дитини для сексуальних цілей, поєднує соціально-демографічні, психологічні, поведінкові та комунікаційні ознаки. Їх сукупність формує підвищену криміногенну небезпеку й ускладнює процес виявлення таких осіб.

Детального аналізу потребує спосіб вчинення домагань дитини для сексуальних цілей та пов'язані з ним сліди, які формуються внаслідок таких дій. Адже висока латентність цих кримінальних правопорушень, що часто залишаються поза межами офіційної статистики через страх, сором чи недовіру потерпілих до правоохоронних органів, зумовлює необхідність комплексного дослідження різних типів доказової інформації (Pchelina, O., & Pchelin, V., 2024). Зокрема, ідеться про цифрові сліди (листування в месенджерах, фото- й відеоматеріали, історії пошукових запитів), психологічні вияви (зміни в поведінці, емоційній стабільності, соціальній активності дитини) і документальні свідчення (наявність фіктивних акаунтів, підроблених профілів, електронних листів тощо). Саме через ретельний аналіз способу дій правопорушника формується цілісне уявлення про його мотиви, рівень підготовленості й ступінь небезпечності

¹ Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

для суспільства, що є підґрунтям для кваліфікованого кримінально-правового реагування.

Комплексне поєднання аналізу способів і слідів кримінального правопорушення надає можливість не лише ідентифікувати приховані докази, а й відтворити послідовність подій, логіку дій правопорушника, визначити його характерні «почерки» та психологічну структуру поведінки. Це підвищує рівень обґрунтованості слідчих версій, сприяє точнішому формулюванню підозри, а також забезпечує належне документування кримінального правопорушення в умовах, коли доказова база часто ґрунтується на електронних матеріалах. Такий підхід український важливий у справах, що стосуються сексуальних домагань до дітей, оскільки вони нерідко відбуваються без фізичного контакту, а отже, потребують глибшої аналітичної та технічної роботи (Yatsyk, 2022; Yatsyk, 2023; Yatsyk, 2024).

Водночас важливо дослідити особу правопорушника, який здійснює домагання дитини для сексуальних цілей через інтернет, так званий онлайн-грумінг або секстинг. Цей феномен потребує міждисциплінарного підходу, адже поєднує кримінально-правові, психологічні й інформаційно-технологічні елементи. Згідно з результатами наукових досліджень, особи, які вдаються до таких дій, здебільшого мають виражені девіантні особистісні риси, а саме соціальну ізоляцію, низький рівень емпатії, проблеми з контролем сексуального потягу, а також маніпулятивну поведінкову стратегію, спрямовану на підкорення волі потерпілої дитини. Часто вони використовують дітей не як об'єкт емоційної прихильності, а як засіб задоволення власних потреб чи інструмент досягнення психологічного контролю (Коріова, 2021).

Розуміння цих психологічних і поведінкових характеристик має ключове значення для досудового розслідування, оскільки дає змогу слідчим й експертам будувати точніші профілі правопорушників, прогнозувати їхню подальшу поведінку, оцінювати ризик повторного вчинення аналогічних діянь. Кримінологічний аналіз особи правопорушника повинен поєднувати оцінку як об'єктивних ознак (спосіб дії, цифрові сліди), так і суб'єктивних (мотиви, емоційний стан, схильність до маніпуляцій), що забезпечує повноту розслідування.

Узагальнюючи викладене, ми поділяємо з позицією Г.Ю. Нікітіної-Дудікової (2021), яка зауважує, що успішне розслідування кримінальних правопорушень сексуального характеру проти дітей можливе лише за умови всебічного встановлення змісту, характеру та кількості обставин події, з обов'язковим урахуванням індивідуально-психологічних характеристик як потерпілої дитини, так і правопорушника (Nikitina-Dudikova, 2021; Nikitina-Dudikova, 2022). Унаслідок поєднання юридичного, психологічного та цифрового аналізу створюють реальні передумови для підвищення

ефективності правосуддя у справах, пов'язаних із сексуальною експлуатацією неповнолітніх.

Також 17 березня 2021 року Кримінальний кодекс України було доповнено ще однією новою нормою, передбаченою ст. 301-1, яка встановлює відповідальність за умисне одержання доступу до дитячої порнографії з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем чи технологій або умисне її придбання, або умисне зберігання, ввезення в Україну, перевезення чи інше переміщення дитячої порнографії без мети збуту чи розповсюдження¹.

Ця норма є важливим кроком у боротьбі із сексуальною експлуатацією дітей у цифровому просторі, оскільки охоплює не лише традиційні кримінальні правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією, а й новітні форми правопорушень, що виникають у зв'язку з розвитком інформаційних технологій. У цій нормі увагу зосереджено на умисному одержанні доступу до дитячої порнографії. Таку поведінку вважають умисною, якщо доведено, що особа усвідомлювала характер матеріалу та його незаконний зміст й умисно здійснила дії, що сприяли отриманню такого доступу.

Зокрема, умисність діяння може бути підтверджена, якщо особа отримувала доступ до дитячої порнографії повторно, що свідчить про усвідомлену й систематичну поведінку; отримання доступу здійснювали шляхом внесення плати або інших активних дій, спрямованих на його отримання (наприклад, використання спеціальних програм або реєстрація на закритих ресурсах із незаконним контентом); користувач свідомо зберігав, переміщував або завантажував матеріали з використанням будь-яких технічних засобів чи платформ, що фіксують його активність.

У цьому контексті метою втягнення неповнолітнього у виготовлення дитячої порнографії слід вважати умисне схиляння його будь-яким способом до вчинення дій, результатом яких є створення: 1) зображення дитини (або особи, що виглядає як дитина) у реальному чи змодельованому відверто сексуальному образі; 2) зображення дитини (або особи, що виглядає як дитина), задіяної в реальній чи змодельованій відверто сексуальній поведінці; 3) будь-якого зображення статевих органів дитини в сексуальних цілях (Senko, 2022a).

Наприклад, ОСОБА_1 1 серпня 2024 року в процесі користування послугами мережі Інтернет, маючи умисел на придбання та зберігання графічних зображень і відеофайлів зі сценами дитячої порнографії, всупереч моральним засадам

¹ Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 6 груд. 2017 р. № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>

суспільства в частині заборони вульгарно-натуралістичної, цинічної, непристойної фіксації статевих актів із зображенням у будь-який спосіб дитини чи особи, яка виглядає як дитина, які не відповідають моральним критеріям, ображають честь і гідність людини, спонукаючи свої негідні інстинкти, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, завантажив на мобільний телефон графічні зображення та відеофайли, які згідно з висновком експерта від 27 вересня 2024 року № 3171/24 є продукцією порнографічного характеру, що за своїми ознаками є дитячою порнографією¹.

Отже, стаття 301-1 КК є важливим інструментом протидії кіберзлочинності, оскільки надає можливість правоохоронним органам ефективно переслідувати правопорушників навіть у тих випадках, коли їхні дії не пов'язані безпосередньо зі збутом чи розповсюдженням дитячої порнографії, але створюють загрозу її виготовлення, обігу та використання.

Аналіз кримінально-правового регулювання домагань дітей для сексуальних цілей свідчить про системне вдосконалення національного законодавства відповідно до міжнародних стандартів. Запровадження ст. 156-1 КК значно розширила межі кримінальної відповідальності, передбачивши покарання не лише за фактичні дії сексуального характеру, а й за підготовчі дії, спрямовані на організацію таких правопорушень, включно з пропозицією зустрічі через інформаційно-телекомунікаційні системи.

Тож внесення змін до Кримінального кодексу України у сфері захисту дітей від сексуальної експлуатації та домагань є не лише імплементацією міжнародних стандартів, а й необхідністю для забезпечення ефективного правового захисту дітей у сучасному цифровому середовищі.

Висновки

Отже, сучасні форми сексуальної експлуатації дітей, передусім через інформаційно-комунікаційні технології, становлять одну з найсерйозніших загроз для прав, безпеки та психоемоційного розвитку неповнолітніх. Проведений аналіз законодавства України, міжнародних стандартів, судової практики та зарубіжного досвіду засвідчує, що криміналізація домагань дитини для сексуальних цілей, кібергрумінгу, секстингу та сексторшену формує комплексну систему захисту дітей, поєднуючи превентивні, репресивні й освітні механізми. Актуальності набуває питання захисту неповнолітніх у цифровому середовищі, оскільки сучасні правопорушники використовують соціальні мережі, месенджери й онлайн-платформи для

встановлення довірливого контакту та підготовки дитини до сексуальної експлуатації.

Дослідження підтверджує, що ефективність протидії таким правопорушенням безпосередньо залежить від міждисциплінарного підходу, який поєднує кримінально-правовий, криміналістичний, психологічний та цифровий аналіз. Встановлено, що правопорушники мають стійкі соціально-демографічні та психологічні характеристики, включно з тенденцією до соціальної ізоляції, девіантними сексуальними уподобаннями, здатністю до маніпуляцій та формування фіктивних довірливих стосунків з дітьми. Ці фактори зумовлюють високу латентність правопорушень, що ускладнює їх виявлення та розслідування.

Аналіз криміналістичної практики засвідчив, що особливості суб'єкта правопорушення (член сім'ї, опікун або особа, відповідальна за виховання дитини) мають істотне значення для оцінки суспільної небезпечності вчинених дій та вибору превентивних заходів. На підставі цього доцільним є вдосконалення законодавства, зокрема через уведення додаткових кваліфікуючих ознак у ст. 156-1 та 301-1 КК України, що враховуватимуть соціальну роль правопорушника та характер контактів із дитиною.

Результати дослідження засвідчують необхідність створення детального кримінологічного портрета осіб, які вчиняють домагання дитини для сексуальних цілей. Такий портрет має охоплювати об'єктивні ознаки поведінки правопорушника та суб'єктивні характеристики. Це дасть змогу розробити ефективні профілактичні заходи.

Увагу слід спрямовувати на вдосконалення методів збору, аналізу й інтеграції цифрових доказів у кримінальний процес. Сучасні кримінальні правопорушення часто відбуваються без фізичного контакту, тому комплексне дослідження електронних слідів, поведінкових змін у дитини й документальних підтверджень надає можливість відтворити логіку дій правопорушника, його психологічну структуру та послідовність протиправних дій, підвищуючи якість розслідування та повноту доказової бази.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розробленні інтегрованих методик профілактики та виявлення сексуальної експлуатації дитини в цифровому середовищі, аналізі ефективності міжвідомчої взаємодії правоохоронних органів, освітніх установ і соціальних служб, а також у створенні науково обґрунтованих психологічних профілів потенційних правопорушників для вдосконалення превентивних заходів.

Ефективна протидія сексуальній експлуатації дитини в сучасному цифровому середовищі потребує поєднання кримінально-правових, криміналістичних і психологічних підходів. Застосування такого комплексного механізму сприятиме підвищенню ефективності правосуддя, належному захисту прав неповнолітніх і створенню безпечного цифрового простору.

¹ Вирок Фрунзенського районного суду м. Харкова від 29 січ. 2025 р. у справі № 645/7148/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124785218>

References

- [1] Kopiova, I.A. (2021). Criminal-legal qualification of child sexting, sextortion, and online grooming. *Bulletin of the Criminal Law Association of Ukraine*, 2(16), 209-218. DOI: 10.21564/2311-9640.2021.16.244349
- [2] Kukovets, D.O. (2021). Protection of children from sexual exploitation and sexual violence online during the COVID-19 pandemic: on the issue of child sexual solicitation. *Issues of Combating Crime*, 42, 74-83. DOI: 10.31359/2079-6242-2021-42-74
- [3] Lytvyn, A.S., Buhryk, A.V., & Dubina, M.P. (2022). Issues of grooming and criminal liability for it. *Tribune of Young Scientist. Legal Position*, 3(36), 58-62. DOI: 10.32782/2521-6473.2022-3.12
- [4] Nikitina-Dudikova, H.Yu. (2021). Forensic classification of crimes against sexual freedom and integrity of children. *New Ukrainian Law*, 6, 224-229. DOI: 10.51989/NUL.2021.6.33.181
- [5] Nikitina-Dudikova, H.Yu. (2021). Perpetrator as an element of forensic characterization in crimes against sexual freedom and integrity of children. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series "Jurisprudence"*, 53, 128-131. DOI: 2307-1745.2021.53.25
- [6] Nikitina-Dudikova, H.Yu. (2022). Circumstances to be clarified during the investigation of criminal offenses against sexual freedom and integrity of children. *Prykarpattia Legal Bulletin*, 1(42), 116-121. DOI: 10.32837/pyuv.v0i1(42).1005
- [7] Orlova, T.A., & Tapdyhova, N.D. (2022). On the forensic characterization of pedophiles and signs of their detection in society. *Modern Trends in the Development of Forensics and Criminal Procedure under Martial Law: materials of the International Scientific-Practical Conference dedicated to the 100th anniversary of the birth of Prof. M.V. Saltevsy (pp. 295-298)*. Kharkiv.
- [8] Pchelina, O.V., & Pchelin, V.B. (2024). Circumstances to be clarified during the investigation of high-profile sexual crimes. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series "Law"*, 81(3), 144-149. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.81.3.21
- [9] Senko, V. (2022a). Analysis of the criminal offense under Article 156-1 of the Criminal Code of Ukraine. *Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 4, 427-432. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-427-432
- [10] Senko, V.V. (2022b). Current issues of cyber grooming in Ukraine. *Analytical-Comparative Law*, 2, 259-263. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.02.48
- [11] Symonenko, N.O. (2022). Criminal liability for grooming. *Law and Society*, 45, 58-65. DOI: 10.18524/2411-2054.2022.45.254367
- [12] Tyshchenko, A.D. (2024). Child sexual harassment: characteristics of the subject of the crime. *Legal Scientific Electronic Journal*, 2, 67-71. DOI: 10.32782/2311-8040/2024-2-13
- [13] Yatsyk, Yu.H. (2022). Essence, content and significance of the forensic characterization of child sexual harassment. *Pravo.ua*, 4, 262-268. DOI: 10.71404/LAW.UA.2022.4.40
- [14] Yatsyk, Yu.H. (2023). Perpetrator as an element of forensic characterization of child sexual harassment. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 2(29), 565-574. DOI: 10.32631/vca.2023.2.50
- [15] Yatsyk, Yu.H. (2024). Typical methods and traces of child sexual harassment. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 3(33), 867-873. DOI: 10.32631/vca.2024.3.82

Список використаних джерел

- [1] Копйова І. А. Кримінально-правова кваліфікація дитячого секстингу, сексторшену і онлайн-грумінгу. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2021. № 2 (16). С. 209–218. DOI: 10.21564/2311-9640.2021.16.244349
- [2] Куковець Д. О. Захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства в Інтернеті в умовах пандемії COVID-19: до питання 178 домагання дитини для сексуальних цілей. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2021. Вип. 42. С. 74–83. DOI: 10.31359/2079-6242-2021-42-74
- [3] Литвин А. С., Бугрик А. В., Дубіна М. П. Питання про грумінг та кримінальну відповідальність за нього. *Трибуна молодого науковця. Правова позиція*. 2022. № 3 (36). С. 58–62. DOI: 10.32782/2521-6473.2022-3.12
- [4] Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Криміналістична класифікація злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей. *Нове українське право*. 2021. Вип. 6. С. 224–229. DOI: 10.51989/NUL.2021.6.33.181
- [5] Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики у злочинах проти статевої свободи та статевої недоторканності дітей. *Науковий вісник*

- Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2021. № 53. С. 128–131. DOI: 10.32841/2307-1745.2021.53.25
- [6] Нікітіна-Дудікова Г. Ю. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень проти статеві свободи та статеві недоторканності дітей. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 1 (42). С. 116–121. DOI: 10.32837/руув.v0i1(42).1005
- [7] Орлова Т. А., Тапдигова Н. Д. Про криміналістичну характеристику особи педофілів та ознаки їх виявлення у соціумі. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану*: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народж. проф. М. В. Салтевського (Харків, 25 листоп. 2022 р.). Харків, 2022. С. 295–298.
- [8] Пчеліна О. В., Пчелін В. Б. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування резонансних статевих кримінальних правопорушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 81. Ч. 3. С. 144–149. DOI: 10.24144/2307-3322.2024.81.3.21
- [9] Сенько В. Аналіз складу кримінального правопорушення за статтею 156-1 Кримінального кодексу України. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 427–432. DOI: 10.31733/2078-3566-2022-4-427-432
- [10] Сенько В. В. Актуальні питання кібергрумінгу в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. С. 259–263. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.02.48
- [11] Симоненко Н. О. Кримінальна відповідальність за «грумінг». *Право і суспільство*. 2022. № 45. С. 58–65. DOI: 10.18524/2411-2054.2022.45.254367
- [12] Тищенко А. Д. Домагання дитини для сексуальних цілей: характеристика суб'єкта складу злочину. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 67–71. DOI: 10.32782/2311-8040/2024-2-13
- [13] Яцик Ю. Г. Сутність, зміст та значення криміналістичної характеристики домагань дитини для сексуальних цілей. *Право.ua*. 2022. № 4. С. 262–268. DOI: 10.71404/LAW.UA.2022.4.40
- [14] Яцик Ю. Г. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики домагань дитини для сексуальних цілей. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. № 2 (29). С. 565–574. DOI: 10.32631/vca.2023.2.50
- [15] Яцик Ю. Г. Типові способи та сліди домагань дитини для сексуальних цілей. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 867–873. DOI: 10.32631/vca.2024.3.82

ALEKSIICHUK Oleksandr

PhD in Law, Senior Lecturer at the Department of Criminal Law of the National Academy of Internal Affairs

Kyiv, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-0507-8943>

Criminal Liability for Soliciting a Child for Sexual Purposes: Legislative Analysis and Prospects for Improvement

Abstract. The study is devoted to the analysis of contemporary forms of child sexual exploitation, in particular sexual grooming through the use of information and communication technologies, which have become especially relevant in the digital age. The author elaborates on the concept of “grooming,” which in international practice refers to a systematic behavior by an adult aimed at establishing a trusting relationship with a child for the purpose of preparing the child for sexual acts, and examines the corresponding forms of crimes under the national criminal legislation of Ukraine. Special attention is given to the legislative innovations of 2021, in particular Articles 156-1 and 301-1 of the Criminal Code of Ukraine, which introduce criminal liability for proposing meetings, involving children in the creation of child pornography, sexting, and sextortion. Changes in the procedure for calculating statutes of limitations for criminal offenses against minors help eliminate the possibility of evading responsibility and contribute to fair justice. The research is based on a comprehensive interdisciplinary approach combining criminal law, criminology, psychology, and digital analysis. Dialectical, comparative-legal, system-structural, and dogmatic methods were applied, along with criminological and psychological analysis of the social and behavioral characteristics of offenders. The

empirical basis consists of national legislation, international conventions, UN and Europol recommendations, official materials of the Supreme Court, analytical reports of cyber police, and human rights organizations. It was established that modern forms of child sexual exploitation in online environments are characterized by high latency, the covert nature of offenders' actions, and the active use of digital technologies and social networks, creating a transnational risk for minors. Foreign experience in countering cyber grooming (Germany, the USA, the United Kingdom) was analyzed, allowing for the identification of prospects for improving national legislation. The scientific novelty of the work lies in the comprehensive approach to studying the phenomenon of child sexual grooming, which combines the analysis of criminal law prohibitions, methods of committing crimes, traces of illegal activity, psychological and behavioral characteristics of offenders, as well as the features of the digital environment. Recommendations are proposed to strengthen criminal liability, including the introduction of additional qualifying elements and consideration of the social role of the subject of the crime, which enhances the effectiveness of prevention and child protection. The practical significance of the study lies in the formation of a holistic approach to the investigation and prevention of child sexual exploitation, including cyber grooming, sexting, and sextortion, as well as ensuring the proper combination of preventive and repressive measures in law enforcement practice.

Keywords: sexual acts; lewd acts; meeting proposal; child solicitation; child pornography; grooming; cyber grooming.